

Bloemen en sterntjes

Dakbroeders op Bloemenveiling Flora Holland, Rijnsburg

Peter Spierenburg en Hein Verkade

Inleiding

Rijnsburg, bloemen en vogels. Het is duidelijk dat de laatste nooit echt in het rijtje heeft gepast. Met een klein grondgebied, grotendeels volgebouwd met kassen en bloemenbedrijven en een ligging net niet aan de kust, is het in Rijnsburg op vogelgebied altijd wat mager geweest. Vogelaars woonden en wonen er wel maar die hebben voor wat betreft vogels hun heil toch altijd in Katwijk en Noordwijk gezocht. Maar eind mei 2000 diende zich toch wat bijzonders aan. Over het dorp was een regelmatige stroom van sterns te zien heen en weer vliegend tussen de kust en een plek ergens in het achterland. Dit was iets nieuws voor Rijnsburg! Een rondje op de fiets maakte al snel duidelijk waar deze vogels vandaan kwamen. Op een braakliggend stuk grond op het terrein van bloemenveiling Flora Holland had zich een kolonie Visdieven gevestigd.

Methode

In 2000 en 2003 is een kort bezoek gebracht aan de kolonie op het terrein van Flora Holland. Daarnaast werden losse waarnemingen gedaan in de omgeving, van fouragerende en voedsel transporterende vogels. In 2004 is een volledige telling van het dak uitgevoerd. Hierbij zijn de nesten van alle soorten zoveel mogelijk opgespoord. Gezien de beperkte tijd is dit aangevuld met een telling van de aanwezige territoriale paren. Dit is met name gedaan voor Kleine Mantelmeeuwen waarvan het zoeken van de nesten bijzonder arbeidsintensief bleek. Voor de steltlopers is gelet op alarmgedrag, aanwezigheid van jongen en waar mogelijk nesten. De datum van het bezoek (24 mei) is zo gekozen dat de meeuwensoorten optimaal konden worden vastgesteld.

2000

Bij nader onderzoek (25 mei/9 juni 2000) bleek het te gaan om 40 grondnesten van Visdieven, verspreid over twee locaties aan de noordkant van het terrein. Op de grootste van deze locaties waren daarnaast minimaal 40 nesten van Kokmeeuwen aanwezig. De vogels hadden hier hun nesten gemaakt op een rommelig perceel met vrij hoog gras, tussen piepschuimen bakken en ander zwerfvuil. Zo'n driehonderd meter verderop zat een kleinere kolonie op een kort gehouden grasveld bij het exportbedrijf Heemskerk. En het bleef niet bij deze twee soorten. In de buurt van de eerste kolonie bleken er weidevogels te broeden: 3 paar Kieviten, 3 paar Grutto's, een alarmerende Tureluur en 2 paar Scholekster^{3,6}.

Bij vervolfbezoeken in juli werd duidelijk dat er ook vogels broedden op het dak van Flora en kleinere gebouwen er om heen. Op drie plaatsen zaten er Scholeksters op de dakrand van het centrale gebouw (4 juli 2000). Er verschenen 4 paar Stormmeeuwen en 1 paar Zilvermeeuwen met vliegvlugge jongen (23 juli 2000) en ook waren er enkele Kleine Mantelmeeuwen aanwezig. Een interessante verzameling broedvogels die zich staande hield in de marge van de bedrijvigheid van de bloemenveiling.

2003

Gegevens voor de jaren 2001 en 2002 ontbreken en in 2003 bleek het terrein inmiddels te zijn volgebouwd. Maar er vlogen wel nog steeds sterns over Rijnsburg. De gehele kolonie bleek zich verplaatst te hebben naar het dak! Op drie plaatsen vlogen hier Visdieven rond. Met de enthousiaste medewerking van de technische dienst van Flora mocht ik even een kijkje nemen op het dak. Tot mijn verbazing waren behalve de Visdieven ook de Kokmeeuwen mee verhuisd naar het dak en liepen er van de laatste meerdere bijna volgroeide jongen rond (3 juli 2003). Verspreid op verschillende plaatsen waren er ook paren Stormmeeuwen en Scholeksters met jongen aanwezig.

Omdat het op dat moment al laat in het seizoen was heb ik alleen een grove schatting gemaakt van de aanwezige aantallen: 40 paar Visdieven (op basis van het aantal rondvliegende vogels gedeeld door 1,5), 10 paar Kokmeeuwen, minimaal 10 paar Stormmeeuwen, minimaal 2 paar Scholeksters. Dit was op het zuidelijk deel van het dak. Elders waren er op twee plekken (noordelijk deel van het dak en het dak van Heemskerk) nog zekere enkele paren Visdieven aanwezig. Alles bij elkaar voldoende reden om in 2004 terug te komen voor een (eerste poging tot een) volledige telling.

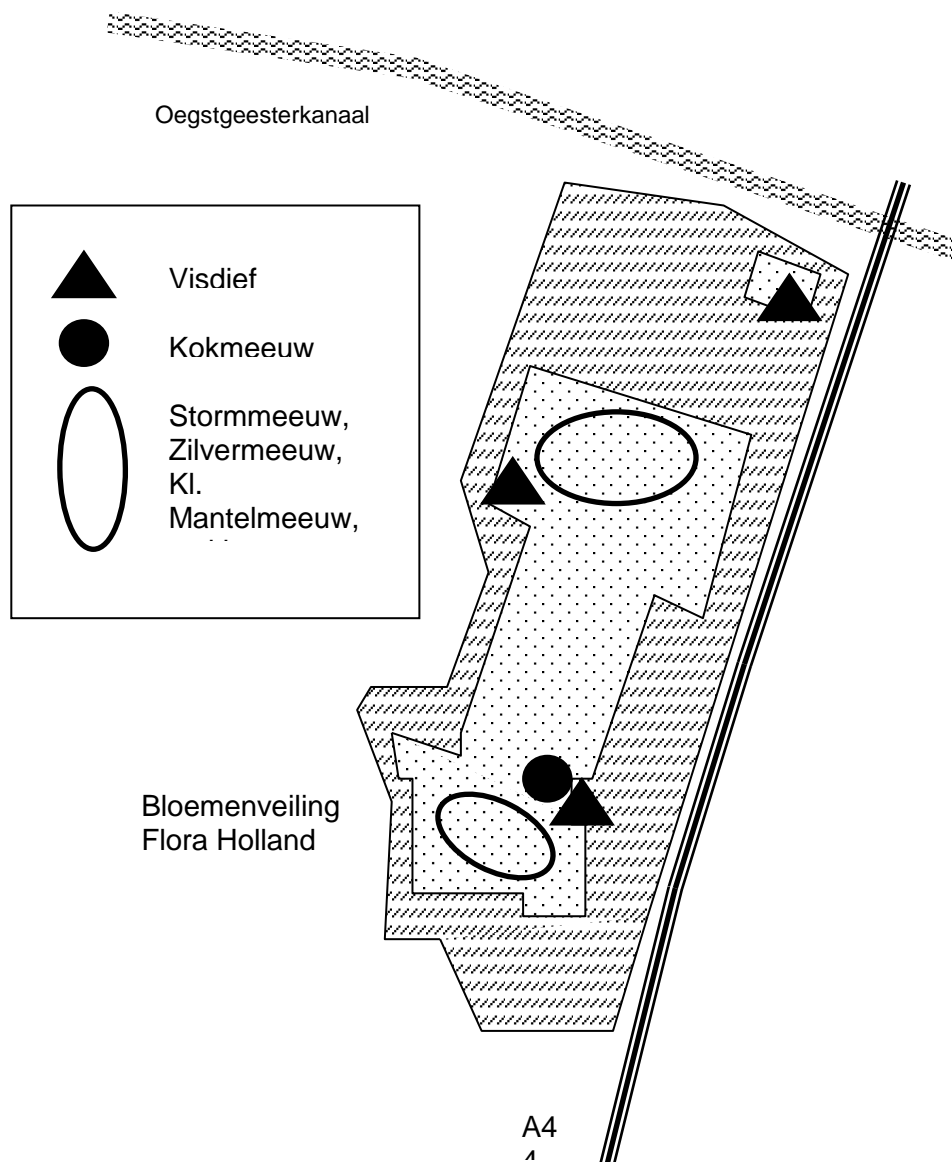
2004

In 2004 konden ondergetekenden weer terecht op het dak (24 mei 2004). Op basis van de ervaring van het vorig jaar hadden we er zo'n drie uur voor uitgetrokken. Dit bleek zeker nog niet genoeg en we kwamen dan ook nog niet verder dan een redelijke telling, waarbij we mogelijk nog wat over het hoofd hebben gezien. Duidelijk was wel dat er op het dak van de bloemenveiling een bijzondere broedvogelbevolking bevindt, met onverwachte aantallen en soorten. Het dak is een belevenis op zich, 25 ha groot, geheel bedekt met grind en vele airconditioningapparaten en lichtkoepels. Dit geheel levert voor de verschillende soorten ieder wat wils. Per soort geven we hier de resultaten aan, wat betreft aantallen, keuze nestplaats en de fase in het broedproces.

Resultaten 2004

<i>Soort</i>	<i>Aantal nesten/territoria</i>
Scholekster	8
Kleine Plevier	2
Kievit	4
Kokmeeuw	33
Stormmeeuw	35
Zilvermeeuw	23
Kleine Mantelmeeuw	18
Visdief	37

Figuur 1: Overzicht kolonies op het dak van Flora Holland

De **Visdief** was aanwezig met 37 paar, geclusterd in twee kolonies op open gedeeltes van het dak. De vogels hadden al volledige legsels, waarbij opviel dat er nogal eens qua vorm en kleur afwijkende eieren in de nesten lagen. Het nest bestaat uit een kuiltje in het grind en was bijzonder lastig te vinden. Aan de noordkant, waar de kolonie wat meer verspreid zit over een groot oppervlakte grind zullen we dan ook zeker wat nesten gemist hebben. Gelukkig keerden de vogels na ons bezoek snel terug naar de nesten, zodat we met de telescoop alsnog een aantal extra nesten konden ontdekken. Het dak van Heemskerk, waar zich waarschijnlijk ook nog enkele paren bevinden kon/mocht evenals in 2003 niet bezocht worden.

Er is één kolonie van 33 paar **Kokmeeuwen**, aan de zuidkant en gemengd met de Visdieven. De Kokmeeuwen gebruiken redelijk wat materiaal voor hun nesten en deze waren dan ook makkelijk te vinden. Net als bij de Visdief lagen de nesten zowel midden in de grindstroken als tegen de lichtkoepels aan. In een groot deel van de nesten waren de eieren net uitgekomen en er liepen al her en der kuikens rond.

De **Stormmeeuw** was met 35 paar het meest talrijk. De nesten, de meeste al volledig, lagen weggestopt langs lichtkoepels en wanden, maar in een enkel geval ook midden in de grindstroken. De paren broeden verspreid over het dak, met een voorkeur voor de meer beschutte delen.

Van de **Zilvermeeuw** broeden er 23 paar. Net als de Stormmeeuwen broeden ze verspreid over het dak, met de nesten altijd tegen een lichtkoepel of een andere beschutting. Door de grote hoeveelheid nestmateriaal zijn deze nesten nauwelijks te missen. Hoewel je kunt je daar ook weer in vergissen, getuige een nest onder een trap waar we al overeen gekomen waren maar waar pas op de terugweg ons oog op viel. Veel legsels waren nog onvolledig en regelmatig waren er geen volwassen vogels bij zo'n nest in de buurt te bekennen.

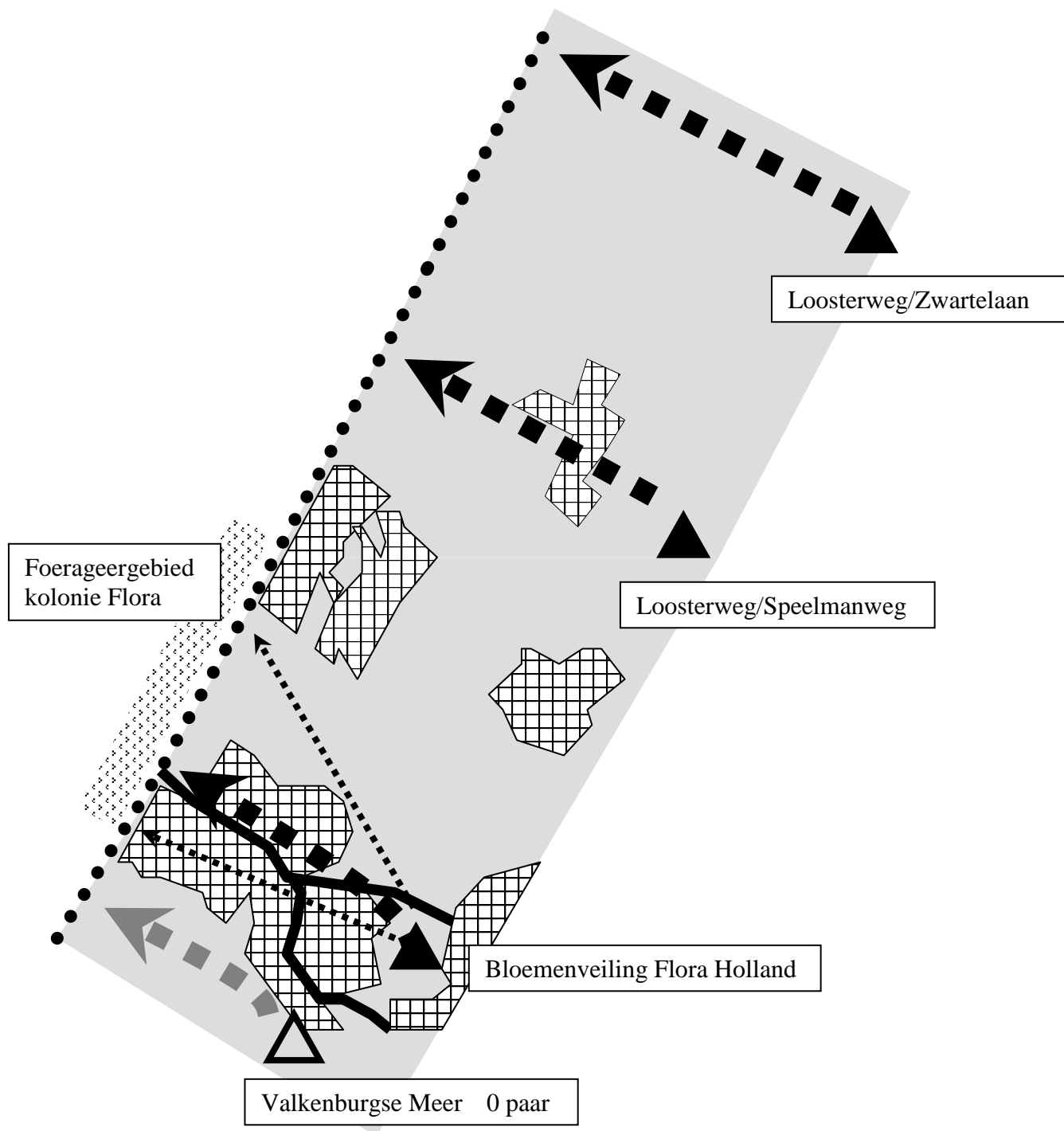
De **Kleine Mantelmeeuw** was duidelijk het zorgenkind van deze telling. Op basis van de aanwezige territoriale vogels kwamen we op 18 paar, maar de nesten bleken bijzonder lastig te vinden. Waarschijnlijk was een deel van de vogels ook nog niet begonnen met leggen. De nesten met eieren die we vonden waren simpele kuiltjes in het grind, midden op de grindstroken. Meer dan de Zilvermeeuw was te zien dat er sprake was van twee verspreide kolonies, één aan de noord- en één aan de zuidkant van het complex.

Tot slot de steltlopers. Met de gecombineerde aanwezigheid van nesten, paren met jongen en alarmerende paren kwamen we tot een totaal van 8 paar van de **Scholekster**. Verrassend was de aanwezigheid van 4 paar alarmerende **Kieviten**, waarvan bij één de kleine kuikens zich goed lieten bekijken. Op twee plaatsen was een territoriale **Kleine Plevier** aanwezig, in beide gevallen aan de rand van de Visdievenkolonie. Wederom een verrassende soort.

Foerageergebieden

Losse waarnemingen in de omgeving, met name uit 2000, geven een globaal beeld van waar de vogels van het dak van Flora fourageren. Visdieven worden vooral gezien heen en weer vliegend naar zee. Vogels in een strook tussen de Astridboulevard in Noordwijk tot halverwege de boulevard Katwijk houden duidelijk de richting van Flora aan (Figuur 2). Ten noorden van deze strook lijken de vogels meer richting de broedplaatsen in de bollenvelden te vliegen en het zuiden valt binnen de actieradius van de Visdieven van het Valkenburgse meer (althans in 2000). In Polder Hoogeweg en Polder Elsgeest foerageert over het algemeen maar een enkele Visdief. De hoofdvliegrouete naar zee loopt vanaf de Flora over het Oegstgeesterkanaal, 't Heen naar de Uitwatering en het zuidelijk deel van de Coepelduynen.

De Kokmeeuwen zijn zowel vliegend richting zee als foeragerend in de polders waargenomen. Op het dak waren vele braakballen te vinden met gras er in. Voor Stormmeeuwen, Kleine Mantelmeeuwen, Zilvermeeuwen en steltlopers is het beeld niet duidelijk. Meeuwen worden regelmatig overvliegend gezien loodrecht op de kust boven de Coepelduynen, maar het is niet duidelijk of dit foerageervluchten zijn.

Figuur 2: Visdievenkolonies in de Duin- en Bollenstreek en waarschijnlijk foerageergebied van de Flora Holland kolonie

Broedvogels in de regio

Visdieven broeden jaarlijks in de Duin- en Bollenstreek. Jaarlijks ontstaan er op wisselende locaties kleine kolonies in bollenland. In 2004 zijn er twee locaties gevonden nabij Lisse met 9 en 5 paar. In 2003 zaten op de eerste locatie (Loosterweg) zelfs 17 paar³. Ook in Polder Hoogeweg zijn er broedpogingen, met twee (mislukte) broedsels in 2003. Mogelijk is er zowel in 2003 als 2004 ook nog op andere locaties in bollenland gebroed. In Berkheide wordt onregelmatig gebroed. Een vaste broedplaats was voorheen het Valkenburgse Meer (8 paar in 2000^{3,6}), maar deze bleek na jaren van afnemende aantallen in 2004 verlaten. Door de hoge vegetatie zijn de eilandjes waar ze broedden ongeschikt geworden. Hetzelfde geldt voor de voormalige kolonie bij Koudenhoorn bij de Kagerplassen. Bij de aanleg van een recreatiegebied ontstonden hier eilandjes waar gedurende een aantal jaar Visdieven en Kokmeeuwen broedden. Het ging om maximaal circa 20 paar van beide soorten. Toen de eilandjes door verruiging ongeschikt werden zijn de vogels weer verdwenen⁴. Het zijn wellicht deze vogels die zich in 2000 bij de Flora gevestigd hebben. De kolonie op Flora is op dit moment de belangrijkste in de Duin- en Bollenstreek, wat betreft aantallen en wat betreft jaarlijks voorkomen. De totale populatie van de Duin- en Bollenstreek kan worden geschat op 50-70 paar. Als dakbroeder is de soort eigenlijk niet bekend in de Duin- en Bollenstreek. Dakbroeden is wel bekend van bloemenveiling Aalsmeer. Hier broeden al sinds 1985 Visdieven (Bouwmeester & van Dijk 1991). Begin jaren negentig zijn hier speciaal een aantal grindbakken geplaatst. De sterns broeden in hoge dichtheid in de grindbakken met een totaal van 139 paar in 2004¹.

Het voorkomen van de **Kokmeeuw** in de Duin- en Bollenstreek is beperkt tot 2 kleine kolonies: Flora Holland en het Valkenburgse Meer. Daarbuiten wordt maar zeer incidenteel door enkele paren gebroed, bijvoorbeeld in 1990 op een grondomzetting in de Hogeveense Polder (Dijk, J. van, 1990). In de jaren 80 broedde de soort nog in Berkheide (Ommering & Verstrael, 1989). De kolonie van het Valkenburgse Meer leidt op het moment een zieltogend bestaan. Van enkele tientallen paren is het aantal hier terug gelopen tot 9 paar in 2004. Oorzaak is het ongeschikt worden van de broedlocatie door hoge vegetatie en afslag van de eilandjes. Het broeden op daken is in Nederland uitzonderlijk (Hustings & Vergeer, 2002) en was niet eerder bekend uit de Duin- en Bollenstreek. Op de veiling van Aalsmeer broedden in 2004 wel 5 paren in de grindbakken¹.

Ook voor de **Stormmeeuw** is Flora Holland de grootste vestiging in de Duin- en Bollenstreek. De soort broedt incidenteel op bollenschuren. Tot de jaren 80 broedden er enkele paren in de duinen. Maar het ging hierbij om lagere aantallen dan wat er nu op Flora Holland broedt. Op het bedrijventerrein 't Heen in Katwijk broeden 1-2 paren, ook op daken.

Voor de **Zilvermeeuw** en **Kleine Mantelmeeuw** lijkt Flora Holland een relatief kleine vestiging. Verspreid over de bebouwde kom van Katwijk broeden waarschijnlijk vele tientallen Zilvermeeuwen en zeker ook enkele Kleine Mantelmeeuwen. Aantallen zijn echter niet goed bekend. In elk geval gaat het maar om een fractie van de kolonies die in de jaren 80 door de Vos uit de duinen zijn verjaagd (5000 paar in Meijndel in 1985). De hoofdmoot is waarschijnlijk terecht gekomen in Leiden of uitgeweken naar Europoort. Een grotere kolonie van beide soorten bevindt zich in het bedrijventerrein 't Heen met 71 paar Kleine Mantelmeeuwen en 43 paar Zilvermeeuwen in 2003 en vergelijkbare aantallen in 2004. Opvallend is dat het broeden van meeuwen nog niet is vastgesteld in de bebouwde kom van Noordwijk. De enige Noordwijkse kolonies bevinden zich op de ESTEC en de paviljoens van de Willem v.d. Bergh. Hier broedden in 2003 in totaal 41 paar Zilvermeeuwen en 4 paar Kleine Mantelmeeuwen². Voor deze meeuwen die vooral op strand (Zilvermeeuw) en op zee (Kleine Mantelmeeuw) foerageren is Flora Holland qua afstand tot de kust wellicht wat minder gunstig dan de bebouwde kom van Katwijk. Aan de andere kant heeft Leiden ondanks de grotere afstand tot de kust toch een grote broedpopulatie.

De **Scholekster** is in de Duin- en Bollenstreek al langere tijd bekend als dakbroeder. De grootste aantallen zitten echter nog steeds in het grasland en de bollenvelden. In de bebouwde kom van Katwijk en Noordwijk gaat het om wellicht een dertigtal dakbroedende paren. De **Kievit** en de **Kleine Plevier** zijn niet eerder broedend op daken vastgesteld in de Duin- en Bollenstreek. Eerder was dit wel bekend uit Noord-Holland (Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland, 2003). In 2002 werd een territorium vastgesteld van de Kleine Plevier op enkele honderden meters van Flora Holland op een braakliggend terrein. Mogelijk gaat het om één van de paren die nu op het dak gevonden werd.

Conclusie

Het dak van Flora Holland herbergt de grootste concentratie Visdieven, Kokmeeuwen en Stormmeeuwen in de Duin- en Bollenstreek. De Visdief is een rode lijst soort en het voorkomen hier is dus zeker bijzonder te noemen. Bovendien is de Flora een bron van de foeragerende sterntjes die we zomers vanaf het strand kunnen zien. Opvallend is ook de aanwezigheid van drie soorten steltlopers. Zilvermeeuwen en Kleine Mantelmeeuw broeden in vrij lage aantallen op het dak, zeker in relatie tot de totale beschikbare oppervlakte. Voor deze verzameling soorten heeft deze broedlocatie een paar bijzondere voordelen: geen grondpredatoren, een redelijke afstand tot de kust en ook graslandpolders vlakbij (Polder Elsgeest en Polder Hoogeweg). Maar het belangrijkste is waarschijnlijk de rust. De vogels zijn hier nauwelijks iemand tot last, wat in de dorpen soms wel anders wordt ervaren.

De kolonie op Flora Holland bevindt zich in de unieke situatie dat ze zich vrij ongestoord kan ontwikkelen. De uitgestrekte grindstroken lijken volop ruimte te bieden voor groei van de kolonies. Interessant is om na te gaan hoe het de verschillende soorten zal vergaan. Sluiten de aantallen aan bij de landelijke trend: toename van Kleine Mantelmeeuw en achteruitgang van Zilvermeeuw? Zitten de grote meeuwen de Visdieven, Kokmeeuwen en Stormmeeuwen in de weg? Met deze vragen willen we graag de komende jaren aan de slag en hier de aantallen dakbroeders in de gaten houden. Het dak van Flora Holland is een bijzondere vogelplek. En gelukkig blijkt dat de combinatie Rijnsburg, bloemen en vogels toch zeer wel mogelijk is.

Bronnen

Voor het overzicht van het voorkomen van de soorten in de Duin- en Bollenstreek is onder meer gebruik gemaakt van de gegevens van de volgende waarnemers: Joost Bouwmeester ⁽¹⁾, Ineke van Dijk & Annelies Marijnis ⁽²⁾, Jelle van Dijk ⁽³⁾, Johan Goudzwaard ⁽⁴⁾.

Bouwmeester, J. & J. van Dijk (1991) Broedende Visdieven *Sterna Hirundo* op het dak van de bloemenveiling Aalsmeer. *Limosa* 64(1)-1991

Cottaar, F. (2003) Aantal broedpaar van meeuwen en sterns in de IJmond in 2001 en 2002 *Fitis* 39-1 2003

Dijk, J. van (1990) Broedende Kokmeeuwen in de Hogeveense Polder. *Strandloper* 22(3)-september 1990.

Hustings, F. & J-W. Vergeer (2002) *Atlas van de Nederlandse Broedvogels*. SOVON.

Ommering, G. & T. Verstrael (1987) *Vogels van Berkheide*. Werkgroep Berkheide/Stichting Publikatiefonds Duinen.

W. Andelaar

Als geen andere plaats leent Noordwijk zich voor een rondje groen. Met de vuurtoren als middelpunt iets oppikken van wat de natuur te bieden heeft.

In Patagonië. Onder deze titel schreef jaren geleden Bruce Chatwin een boek waar omheen een cultus is

ontstaan. Patagonië is sindsdien voor velen een soort bedevaartsoord geworden.

Tallozen drukten de voetsporen van Chatwin in de hoop iets van de magische sfeer rondom het zuidelijk deel van Zuid-Amerika te proeven.

De magie van het uitgestrekte land is ons wat ontgaan, maar onder de indruk van de eindeloosheid en de verlatenheid zijn we wel gekomen. Dagenlang rijden door de pampa's, met zo nu en dan een enkele Nandoe (Zuid-

